

IN ACEST NUMĂR: Centenarul Romantismului de Aurel Decei; Femeia cea albă de Ion Agârbiceanu; Frunză roșie de fag de Marin Slugeru; Chipuri și șoapte din codru de Olimpiu Ștefanovici; Teamă de Ciprian Doicescu; Moartea sufletului de Minteanu-Mio; Ochiul vecinii de Volbură Poiană; Dări de seamă En. M Brandza: Filosofia educațiunii estetice de Dionis Popa; Cronica artistică: Expoziția de pictură a lui Nagy István de A. Decei; Cronica dramatică: La pândă de Teofil Bugnariu; Cronica Muzicală: Concertul simfonic al Operei de A. Decei; Flori de-o zi; Congresul filologilor; Pentru o istorie a ziaristicii arde-

ROM
Biblioteca L

COSINZEANA

REVISTA LITERARA SAPTAMANALA

DIRECTOR: * * ABONAMENTUL: * * BIROUL:
SEBASTIAN BORNEMISA * 300 LEI ÎN ȚARĂ — 600 ÎN STREINĂTATE * PIAȚA CUZA VODA 16

CENTENARUL ROMANTISMULUI

de AUREL DECEI

Când cade în lacul Apusului o idee, cercurile concentrice își risipesc unele, printr-o forță mecanică, până în cele mai îndepărtate scorburi. Primăvara aceasta a adus epave franțuzești, făcându-le loc în revistele noastre, dovedind din nou că, pentru noi, — ab occidente lux! E vorba, de serbarea aniversării Romantismului, care, spune-se, ar fi împlinit frumoasa vârstă de 100 de ani... Dar înseamnă să ignorezi principiul evoluției, când spui că la 1826 a luat ființă un curent literar inedit, botezat Romantism. Nicio parte din istoria spiritului uman nu poate fi încorsetată între două date fixe. Nici Romantismul, care, ca și Antichitatea și Renașterea, de pildă, a fost o epocă complexă, de viață nouă și de forme noi, nu își are cronologia sa. Dacă e considerat, cum se face de către unii, ca antipod al clasicismului, atunci i se pot găsi imprimate primele urme în aberațiile artistice ale cutărui barbar asiatic, față de Hermesul lui Praxiteles, sau în opera și viața lui Tasso, față de Ariosto. Totul constă în valoarea ce i se acordă noțiunii „clasic” și „romantic”.

Prin Romantism însă, se înțelege ceva mai mult. Nu e numai o școală literară. În Franța da. În Germania nu. Aici, prin eficacitatea cu care a pătruns în masele sociale, maschează o nouă atitudine în fața vieții. O mișcare universală, care a sfărâmat lanțurile întemnițării sufletului, a imaginației și chiar a cugetării. Dușmăniindu-se cu raționalismul francez, Romantismul se afirmă ca preparatorul „substanței spirituale” a poporului german. Deci nu numai o școală literară, adică o modă, ci e un sistem filosofic. Schelling l-a

sistemizat, în teoria identității, din elementele jurnizate de Kant și Fichte. În cupa unei „Lebensphilosophie”, care să păsească alături de arhaica „Weltphilosophie”, au fost amestecate Arta, Filosofia și Religia, cele trei domenii mai cercetate de speculațiile „geniilor”: vremii. Că Romantismul a avut aci o extensiune excepțională se poate demonstra și prin faptul că libertatea politică, din care a fășnit unirea Reichului, este o achiziție a Romantismului. Apoi și din alte considerații își revendică Germanii Romantismul ca o concepție prin excelență germanică. Lor le lipsise un mijloc de exprimare propriu. Clasicismul, reînviat de Francezi, eră de proveniență latină. În literatura romantică se cântau pădurile de brazi, nu laurii și portocalii, cețurile nordice, nu azurul Sudului, pe urmă evul mediu, din care, în opoziție cu civilizația Grecilor, sondară o mai intensă și mai atractivă viață sufletească: misticismul. Cel mai mare poet romantic german, Novalis, e un mistic magic. Așa cum fusese conceput, Romantismul german, nu anticipă sentimentalismul și pesimismul, în care a deviat prin uzaj; răzimat pe trecut, disprețuind prezentul, care pentru spirit nu are importanță, sfredelul minții căută să scruteze castelele fericirii cosmice clădite în viitor.

Dincolo de Rin s'a transplantat prin intermediul d'nei de Staël. În Franța, romanticii erau niște „tinere bande cari luptau pentru ideal, poezie și libertatea artei”, — după Gautier, care recunoaște că pe timpul acela „un suc de viață nouă circula impetuos. Toate încolțeau, toate clocoțeau, toate scăpărau... eram înebu-

niți de lirism și de artă”. (Histoire du romantisme). Aci nu a fost concretizată această efervescență primăvăratecă într-un sistem filosofic, ci ideologia ei s'a revărsat în fapte artistice. Însă și aici inspirația eră, ca lanus cu două fețe, : titanică și copilărească. V. Hugo e exemplul cel mai caracteristic. În Ile-de-France — căci și de astă dată tradiția a centralizat aci toate forțele — Romantismul a rămas o spumă aristocratică, la suprafață, n'a zguduit societatea.

Tot astfel s'ar putea vorbi de un Romantism englez, contimporan cu celelalte, sau, ca realitate literară, existent în epoca elisabetană, a lui Shakespeare. Sau de unul italian, tot atât de puternic ca structură și conținut. Ba acesta din urmă, pe temeiul unor cercetări mai recente, reiese că ar fi o eflorescență apeninică, nu o importanță teutonă.

Nu am avut de gând să propțim o teză, ci să trasăm câteva linii de orientare.

Ținând totuși seama de orgoliul național al tuturor, ne pare că Romantism a existat de când a început omul să se înalțe pe aripile rațiunii hrănit de o experiență sentimentală mai bogată și mai complexă, spre o descătușare a spiritului din dogmatismul mortificator. Evoluând necontenit și prinzând contururi tot mai precise, acest sâmbure, odată cu nașterea veacului al XIX-lea și-a crăpat și el ochii, arătându-se în toată splendoarea noutății. O fecundă și autentică creație a urmat acestei deșteptări, lăsând timpurilor o construcție asemănătoare cu o vastă catedrală gotică.

F E M E I A C E A A L B Ă

de I. AGĂRBICEANU

Abia se făcu nevăzută baba cu obrazul mâncat de vărsat și mi se arătă, nu pot ști: aieva sau în vis, — o femeie îmbrăcată într'o strălucitoare haină albă. Însăși fața ei era așa de albă încât părea spoită cu var, iar spâncenele înegreau minunat pe albimea aceea orbitoare. Și părul ei lung era alb ca zăpada deși nu era bătrână de loc. După glasul fraged, după subțirea peliță a obrazului, după ochii arzători, să-i fi tot dat vr'o douăzeci și cinci de ani. Nu știu cum, îmi părea cunoscută albimea ei strălucitoare, și mirosul aspru pe care-l răspândea haina ei minunată.

Era cu mânecele sufulcate și în mâna dreaptă purta un spoitor.

— Ai privit mereu cu dispreț la pietrele din drum, și nu te-ai gândit o clipă la neamul lor cel mare. Ai crezut că sunt lucruri zadarnice în lume, care n'au nici un rost și nu aduc nici un folos. Dar ai auzit ce ți-a spus bătrâna de mai înainte. Ași putea trăi fără pietrii de moară?

— Cam greu, „am răspuns“. Cum am măcina grâul?

— Și la câte alte pietre nu le luați folosul voi oamenii, fără să le fiți vr'odată mulțumitori. De pildă, mă știți voi prețul pe mine?

— Nu te-am mai văzut până acum. Nu știu ce să spun. Dar din câte-am auzit până acum îmi vine să cred că vei avea și tu un rost în lume. Văd eu că Dumnezeu n'a lăsat nimic în lume fără nici o țință.

— Adevărat că nu m'ai văzut până acum?

— Drept să-ți spun, răspândește un miros aspru cunoscut haina ta albă. Și spoitorul pe care-l ai în mână mi-e cunoscut. Dar nu'mi dai prim minte cine să fi!

— Vezi bine că nu-ți dai, fiindcă mă vezi în chip de femeie. Dar decâteori nu ți-am albit pereții casei și a școlii tale din Colibița! Elei

om uituc ce-mi ești! Eu sunt duhul pietrii de var, fără de care ași trăi în cocioabe afumate și murdare.

— Bine, dar noi ne spoim pereții caselor cu var nu cu piatră.

— Dar din bolovani, din stâncă de piatră de var, se face varul cel alb, dascăle, nu ști atâta lucru? Adevărat că în munții și dealurile de pe la noi nu este piatră de var, dar nu m'ai cumpărat ca bolovani dela oraș?

— Am cumpărat var ars, dar nu pietre. Cu pietre nu poți vârui!

— Hm! Dacă un orb duce de mână pe alt orb unde vor nimeri? Amândoi vor cădea în prăpastie. Dacă tu, dascăl fiind, nu ști atâta lucru, cum vei învăța pe copii din școală? Și pe hotarul țării voastre sunt nenumărate dealuri și munți cu piatră de var. Oare o veți lăsa să zacă nefolosită acolo, ca nește neștiutori ce sunteți?

— De-aici încolo vor învăța și copii noștri să cunoască bogățiile țării.

— Le vor cunoaște dacă vor avea dela cine să învețe. Ascultă, dar dascăle, căci e rușinos lucru că nu ști cum se face varul pe care-l folosiți zilnic. Neamul meu trece prin multe suferințe și chinuri pentru că să vă fie voauă de folos. Noi le îndurăm totuși cu bucurie, căci nu e plăcere mai mare decât să vezi casele cu pereții albi ca laptele strălucind de curăție.

— Adevărat, „zic eu“, mai ales la Paști când toate femeile văruesc.

— La Paști și la Rusalii și la Crăciun; iar unde-i femeie ori fată harnică la casă, și de mai multe ori pe an. Nu trebuie să aștepti o o sărbătoare mare pentru a-ți face casa curată și sănătoasă.

Dar tu de bună voe dai oamenilor albimea varului?

— Noi, lucrurile care nu avem suflet viu ca voi, așteptăm ca oamenii să cunoască legile ce ni le-a

dat nouă ziditorul: ele sunt sufletul și vieța noastră. Când omul ajunge să cunoască, cu mintea ce i-a dat-o Dumnezeu, legile noastre și vor să se folosească de ele, noi ne supunem bucuros. Pentru că legea noastră cea mai mare și cea mai plăcută e ascultarea. De pildă legea pietrii de var e aceasta: stă în stâncă tare; dacă o pui în foc și o arzi bine, se schimbă în piatră sfărâmicioasă: Cu cea din stâncă poți pietri drumurile, cu cea arsă, dacă o bagi în apă, faci varul stins, cu care spoii casele.

Dar legea asta nu vă folosește la nimic până ce nu o cunoașteți. Numai cunoscând legile firii ajungeți voi oamenii să puteți fi stăpânii pământului. În fața minții voastre noi ne descoperim tainele; în fața voinții voastre, ne închinăm capul, ca înaintea unor frați mai mari.

— De! Nu e așa ușor cum crezi să vă descoperim legile. Ulte eu am trăit o viață și puține cunosc.

— Adevărat că nu-i lucru ușor. Dar trebuie să nizuți mereu, de-aceea v'a dat ziditorul minte să n'o lăsați să doarmă.

Mintea leneșea nu-i de nici un folos,

Dar ascultă-mă acum să-ți spun prin ce suferință trebuie să treacă piatra de var până când vă poate albi pereții caselor sau până vă strânge iară cărămizile și pietrele în zidurile palatelor.

Femeea cea cu totul albă șezu pe un colț de stâncă, și începu.

Întâiul strămoș al nostru, schimbă în aluat de var a trăit în vremuri îndepărtate foarte. Forma o stâncă puternică într'o vale dela intrarea în munte. Strămoșii oamenilor pe vremea aceea făceau focuri mari să-și frigă sălbătăciunile vâdate. Era un adăpost sub stâncă și locul era potrivit de minune. Flacăra bătea mereu în pereții de stâncă, ziua noaptea. Pe vremea aceea erau grozav de muncăcioși oamenii. Într'o bună zi doborâtă mereu de flacăra, s'a desfăcut o parte de stâncă, și oamenii au rămas inspălmântați când au

văzut cum se sfarmă în bucăți, căzând. Nu mult după aceea au trecut pe-acolo copiii și sărind prin vatra focului au văzut că se umplu pe picioare de praf alb. Aplecându-se au găsit sfărâmături din piatra de var arsă, și neștiind ce se facă cu ele, au început să le arunce după paseri. Unele au căzut în bălțile de pe marginea râului și copiii au văzut cu mirare că apa începe să fiarbă, să clocotească, iar apa din bălțuțe se tulbura, îngroșându-se mereu. La început s'au speriat apoi plecându-se să vadă cum fierbe apa, până seara au tot căratsfărâmături până au schimbat într'un cir-gros bălțile de pe marginea râului. În ceealaltă zi au găsit un cleiu gros și alb, care se întărea tot mai tare. Copiii au arătat minunea părinților, și așa au ajuns oamenii cei dintâi să știe întrebuința piatra de var.

Din an în an și din veac în veac oamenii s'au cumișit tot mai mult, și azi sunt fabrici mari în care să arde piatra de var. N'ai văzut nici una, dascăle?

— Nu. Dar am auzit că o ard în cuptoare.

— Sunt încă și azi cuptoare cum se făceau în vechime. La marginea unui deal, de o pildă, se sapă în răpă o mare groapă rotundă care ajunge cu adâncimea până dedesupt în vale. Aici la gura groapei în vale începe să se clădească, unul peste altul, bolovanii de piatră de var, lăsând dedesupt loc gol unde să poată arde focul. Intreaga groapă se umple cu bolovani, iar de-a supra se lipește cu pământ. Gropile mai nouă au pereți zidiți în cărămizi. Când te uiți de deasupra și groapa e goală, crezi că e o fântână în fundul căreia nu poți vedea. Dedesupt se face foc strașnic z le și nopți de-arândul, infierbântând bolovanii de piatră atât de tare încât se fac numai jar alb, și străvăzăcioși ca de sticlă. Căldura din cuptorul acela e așa de mare de se topesc uneori cărămizile din zid, și se umplu de zmaț ca oalele cele de pământ. În vremea cât ardem acolo în iad, din noi iese o parte

FRUNZĂ ROȘIE DE FAG!

*Frunzuliță tristă, roșie, de fag,
Ai picat în calea tristului pribeag,
Frunzuliță smulsă de-un năprasnic vânt,
Care poartă'n larguri tristul vremii cânt...*

*Frunză dragă, astăzi nu mai e ce-a fost...
Vânturile sorzii au stricat un rost,
Frunzuliță tristă, veștedă, de fag,
Care plângi durerea tristului pribeag!...*

*Frunză roșe, tristă, te-oi purta la sân;
Să ne pângărească vântul cel păgân
Ultimul prieten care-mi calcă'n prag...
Frunzuliță tristă, roșie, de fag!*

*Ne-au bătut destule vânturi pe-amândoi!...
Cine să-și mai lege dragostea de noi?...
Frunzuliță tristă, roșie, de fag...
Azi, e rece sânul tristului pribeag!...*

I. Gr. Marin-Slujeru

a puterii noastre, aceea care ne ține tare la olaltă. Aș putea spune că în dogoreala aceea de zi și de noapte ni se topesc oasele și nu mai rămâne în noi decât carnea, și aceea schimbată în prav care se ține însă la olaltă, câtă vreme nu venim în atingere cu apa. Suferim arsura cu bucurie, cu plăcere chiar, căci nici odată om pământean nu s'a scaldat într'o așa vâpae de argint cum ne scaldăm noi câtă vreme ardem în cuptor și luminăm străvezii ca sticla. Strălucirea noastră ochii omenești n'o pot înfrunța. Le luăm vederile.

— Frumoasă soartă! Din piatră de stâncă să te schimbi în bulgări de argint!

— Nu-i așa? Dar, din arsura asta rămânem cu o sete nepotolită. Așa ne arde setea din lăuntru încât dacă ne picură un picur de apă sfărâim, ca și când ar cădea pe foc deși noi acum suntem răci. Putem să fim răci ca ghiața, dacă suntem aruncate în apă o bem cu atâta grabă și cu atâta lăcomie, încât o infierbântăm până o facem să clocotească. Ce bucurie pe copii când văd stângând piatra de var și aud clocotul și văd aburul ce se ridică întoc-

mai ca și când ar fierbe un cazan cu apă. Dar nouă ni-e atât de sete încât fie care pârțică din noi vrea să bea singură, se desface de celelalte și bea până când se face una cu apa. De-așa sete nu știu nici cei mai mari beți vi dintre oameni.

— Da, știu! Var am stins și eu destul. E cam primejdios să stai aproape că improască și arde. Te poate orbi dacă îți ajuuge în ochi.

— Așa-i, însă în apă ne potolim repede. Bem până ne săturăm, și gata: iar liniștea morții. Puteți face atunci cu varul stins ce vreți, el se strânge, se întărește ca un cleiu, dar îl subțiași ușor cu apă.

— Ori îl amestecăm cu nisip, zic eu zimbînd,

— Foarte bine faceți! Văruiatul caselor e treaba femeilor și a fetelor; pregătirea tencuielii din var și nisip, pentru a așeza în ea cărămizile și pietrele e treaba bărbaților. Mestecat cu nisip și pus în zid mă întăresc ca piatra și în zidul neclintit. Altfel nici n'ar putea face oamenii case trainice de cărămidă și de piatră.

— Folosul și-l știu lua, adevărat dar nu credeam să treci prin atâtea suferințe pentru a ne putea fi folo-

sitor.

— Ți-am spus că pentru noi nu e suferință a asculta de legile ce ni le-a dat ziditorul. Mai mult suferire varul când vede casa nevăruită cu anii, și când vede pereți albi plini de toate măturile. Sunt femei cari mă disprețuiesc cu totul, și când vărue odată la doi ani, e mai mare jalea să le vezi cât sunt de neîndemânatică. Din potrivă am văzut fetițe mărunțele care știu purta bine spoitorul. Cum iarăși mă întristez când văd copii cari înseamnă cu cărbune, cu creionul, ori cu degetul murdar pereți abea văruiți. Nu mai puțin mă doare când văd pereți plin de dungi de catran, dela aprinjoarele pe cari oameni rău năraviți le aprind pe perete.

— Ai avea drept să ceri ca toată lumea să nu te murdărească după ce treci prin atâtea încercări pentru a ne putea curăți casele. Căci uite nu pot să nu mă gândesc că treci și prin foc și prin apă, numai pentru a putea să ne văruiem noi casele.

— Nu uita dascăle că aceasta văruiere nu însemnează numai albire ci și curăție.

A fi curat e lucru mare. E mare virtute. Și nu-i prea mare nici o suferință, fie a focului, fie a apei pentru a putea da altora curăție. Uită-te la mine! Iți plac?

Vezi bine că-mi plăci! Așa de curată cum ești! Și, uite, acum îmi vine în minte a ce miroase haina ta. Mirnase o casă proaspăt văruiată.

— Da, așa este. Și aș fi veselă dacă în Colibița, în ori ce casă ai intra, ar mirosi așa a curăție... Dar acum noapte bună! Văd apropiinduse din neguri o soră mari mare și mai strălucitoare decât mine. Tu care ai disprețuit bolovanul din drum, uită-te la cea care vine. Nu e nici ea decât o piatră. Uită-te închină-te și te pocăește. Suntem un neam mare și nobil, pe cât de vechiu pe atât de mândru.

Chipuri și șoapte din codru

de I. OLIMPIU ȘTEFANOVICI

Amicului meu bun Dr. Sebastian Bernemisa aceste pogini sylvane scrise în vuetul industrial al Londrei.

I.

În taina verde a codrului printre frunzele sănătoase ale stejarilor, razele galbui ale soarelui străbat înspre mușchiul ce îmbracă pământul bun.

La picioarele copacilor feregile să fălesc cu eleganța lor mlădioasă, în timp ce mii de găze își petrec mărunta lor viață țărâindu-și stropul lor de melodie în vasta cântare a codrului.

*

O, e o muzică ca din poveștile într'un decor feeric! Arborii bătrâni doinesc cu voci bărbătești ca de violoncel. Brazilii drepți murmură prin nesfârșita lor mulțime de ace verzi, metalice.

Din luminișurile bătute de soare florile înlăcrămate de roua diamantină a dimineții revarsă triluri de lumină roșie ca macul și aruncă priviri galbene, albastre, portocalii ce se ciocnesc viu cu verdeața tare a pădurii.

Păsările sunt maleștrii „stelele”. Ele cântă sprințare arii de Rossini în accompanimentul foșnetului de frunze, al viorilor minuscule microscopice din cari găzele lucioase cântă melodii subțiri.

În timp ce „leit motivul” bicord — mi-do, mi-do al cucului, pasărea cu pene sure, răsună și dispore pe rând.

II.

Ci într'o bună zi plecând urechea la șoaptele dintre un brad tinerel și o rază de soare, — am aflat cine e maestrul dirijor al Simfoniei Codrului. (O conversație unică instructivă și nostimă în același timp).

— De unde vii tu? — Întreabă puiul de brad. Eu simt, ba sunt în-

credințat, că trebuie să ai o putere minunată.

— De ce minunată?

— Pentru-că atunci când tu lucești, toată vecinătatea se schimbă.

Păsările prind să cânte cu voci mai dulci, frunzișul reînviază parcă. Eu însumi mă simt mai verde când lumina ta mă desmeardă.

— Povestea noastră este într'adevăr uimitoare. Vezi, noi suntem frați și surori fără de număr, toți și toate cu părul din firicele de aur. Părintele nostru locuiește în înaltul cerului. El are o putere nemărginită. Voi, muritorii verzi ai codrului, voi nu vă puteți închipui măreția puterii lui. El hrănește întreaga viață a pământului. El pornește vânturile din peșterile lor tainice. El dă strălucire de aur roșietic oglinzii oceanelor, oglindă de apă pe care plutesc clătănându-se corăbille, biete jucărioare închipuite! Dar cum poți tu să ști tu sărman mototol de țepi, ce-i fața de valuri a oceanelor! Tu nu te poți urni măcar un pas din locșorul tău cu mușchi!

Aici băgai de seamă că brădulețul își prefăcuse toți țepii în urechiușe ascuțite ce sorbeau cu nesăț șoapta razei cu părul de aur.

— Văd că ți-ai ciulit urechiușele! (Dar multe mai ai!) Dar să-ți povestesc înainte. Soarele este deosemena un mare, mare cântăreț. El ia parte la armonia sferelor. (Aici puiul de brad părea, foarte, foarte nedumirit. Toate acele lui până atunci tot atâtea!!!!!!! deveniseră încârligat?????????)

Dar iarăși, de unde să știi tu, — tu arici verde înțepenit în mușchiul tău — ce-i Simfonia Stelelor Cerului?! Părintele meu mișcă totul pe pământ, el dă culoarea, el dă rusește firii vocile ei.

— Vrei să spui că voi aduceți cântecul?

— Firește! Imi pare bine că în

MOARTEA SUFLETULUI

de MUNTEAU-MIO

sfârșit ai ghicit! Noi suntem culoarea, noi suntem vuetul vântului. La urma urmei noi suntem arcușurile ce scot melodii din strunele codrului. Noi punem cântecele fluierate în gâttele mierlelor și tot noi dăm voci colorate florilor din luminiș.

— Ce frumos ce luminat e tot ce-mi povestești! Ci acum pricep de ce, când tatăl tău se arată auriu pe câmpia albastră a cerului, mă cuprinde un dor nebun de viață, joc, de cântec.

— E pentru că el îți trimite viața; iar cântecul e floarea vieții!

III.

Puiul de brad amuțit. Raza se spulberă prefăcându-se într-o pulbere fină de soare ce se pierdu între acele burzuluite ale brăduțului.

Florile își amestecau culorile vii cu murmurul harpelor verzi ale codrului și cu melodile subțirele, diafane ale lăutelor mărunte ale găzelor.

Pasărea cea sură îi da înainte cu-cu, cu-cu, "cântând și zburând în aceiași timp.

Un corn prinse a răsuna din adâncul adumbrit al codrului...

T E A M A

*Din ne'nfrânata dragoste de viață
Mi-am fâurit comoara de visări.
Și sufletul meu însetat de vise
Se'nnață 'n cet spre nesfârșite zări.*

*Azi cerul e ca o imensă gură
Ce stă să'nghită sufletul din drum;
Să-l ducă în văzduhul fără margini
Unde străluce soarele acum.*

*Mi-e sufletul un porumbiel ce'n
flarguri*

*S'a înălțat mereu, fără de fel.
Și teamă mie că-l va cuprinde cerul
Ca să-l păstreze pururea în el!*

Ciprian Dolcescu

„Râul morții“ coboară de undeva din adâncul de Nord al Munților stâncoși. Se rostogolește în cascade vre-o zece mile pe teritoriul Californiei și apoi dispare înghițit de gura unei văi. Apele nu îi sunt adânci, dar sunt repezi și sălbătice. Se prăvălesc cu vuet, s'aruncă în mii de valuri albe, saltă, se ciocnesc, se sbat într'un clocot vijelios și nebun. În adâncul ei, apa târăște bolovani din piatră și pământ, îi hrănește pas cu pas, îi rotunjește la mărimi de stânci, apoi îi părăsește obosită, începând o altă luptă.

Nici o vietate nu trăiește în acest râu. Nici un animal nu vine să s'adape din undele repezi, căci apa „Râului Morții“ e turbure și aspră. Jur împrejur de râu e o mare de nisip și stânci golașe. Vremea le macină și pe acestea, le sfarmă zi cu zi, făcându-le una cu pământul. Toate sunt triste aici, căci totul e mort.

A venit însă omul să turbure pacea tăcerii. Au pășit de vre-o sută de ani pe acest pământ. Au săpat locuințe în stânci, au ridicat corturi în nisip și au început să fure și râul.

Au oprit cu cângi de fier bolovanii râului, i-au scos la mal sfărmandu-i în bulgări mărunți, pentru a găsi metalele prețioase: aurul, lăcomia de care ia chemat din țări streine.

Și râul morții deveni râul vieții.

Ceas cu ceas, zi cu zi își așteptau norocul, loveau bolovanii rostogoliți din creierul munților, căutând cu lăcomie sâmburele de aur ascuns.

Era un joc de noroc. Înșirându-se în rânduri lungi, bărbați și femei târau la mal mormane de piatră, le sfărâmișeau în bucăți mici cât un bob de grăunte, le cercetat cu ochii de avari, blestătau cerul când nu găseau nimic, mormăiau cuvinte încete de mulțumire, spre a nu trezi

lăcomia vecinului, când își aflau norocul. Se priveau cu dușmănie când cumpăna sorții își vărsa altuia belșugul. Când unul pleca mai încercat, cel disprețuit de soarte își blestăma negliobia că, nu el s'a găsit în locul câștigătorului.

Era cel mai grozav pescuit. Cele mai lacome paseri de pradă încercau soarta. N'aveau sărbătoare, căci fiecare ceas putea să le-aducă sute de grăunțe prețioase. N'aveau rugăciuni și nici cântece, căci fiecare clipă pierdută îi lipsea de un avut îndoelnic. Iar dacă odată jertfind odihnei lăcomia, s'arătau la locuințele lor triste, îi găseai mai răi și mai îndușmăniți.

Impodobindu-și femeile cu cele mai prețioase scule, s'arătau mici și invidioși. Râdeau de sărăcia celor ce n'aveau metalul, urau pe cei cari îi întreceau în bogăție.

Azi se ridica unul, mâine un altul avea cele mai scumpe podoabe. Soarta le frământa și chinuia sufletele avare, își bătea joc de încrederea lor de cerșitori ai norocului, răpindu-le și dăruindu-le bogății după plac.

Printre acești oameni trăia un clovn. L'au adus cu dânșii spre a le desfăta odihna. L-au chemat spre a-i putea arunca în față disprețul, ei disprețuții sorții. Voiau pe unul slab, pe unul care să primească loviturile și batjocura celor mai mici viermi ai pământului. Li aruncau aurul în față, aurul câștigat prin sudoare și blestem. Se desfătau, căci deși cerșetorii sorții, se credeau atotputernici și împărțitori de belșug.

Clovnul avea o inimă mândră și suferea. Nu batjocurile oamenilor îl dureau, căci îi vedea târându-se, dar îl durea viața. Îl durea viața și o ura, căci o găsea prea mult trup și atât de puțin suflet. O găsea fără rost și numai tină. O ura pentru că nu-i dăduse nimic. dar l'a umilit întotdeauna.

Pe când cellalți cerșeau norocul,

el se umilea, iar lor le desfăta urechile, vorbindu-le despre suflet. Ei ascultau disprețuitorii când le zâmbea soarta și-l alungau când le fugea norocul.

— Lăcomia vă ucide sufletul și mândria — le vorbea clovnul. Voi nu jertfiți nimic sufletului, iar acesta părăsit va muri. Nici unul dintre zei nu trăește fără jertfe. Sufletul e cel mai mare dintre zei, de ce-l părăsiți tocmai pe el.

— Sufletul — îi răspunse unul, pe când deghioaca din piatră un bulgăre de aur — noi umiliții n'avem suflet. Noi cerșitorii ne îngrijim trupul. Trupul să nu ne moară, trupului să-i săturăm foamea, atâta cerem doar sorți.

Odată am ridicat și eu altare sufletului. Atunci sufeream, căci aveam prea mult suflet. Viața mi-a prăbușit unele după altele altarele sufletului. S'au prăbușit ca malurile roase de furia apei. Și-au fost atât de triste aceste prăbușiri, încât nu credeam să mi se usuce lacrimile vreodată. Nu credeam să-mi mai pot țări pașii în viață, când purtam în suflet moarte. Mă închideam în mine însumi ca într'o criptă, cercetam morții sufletului meu, avânturile ucise, dragostea înșelată, credința nerăsplătită și nu credeam să mă mai pot despărți de aceste ruine. Dar carnea mă chema afară din mine, mă târa de lângă morții scumpi, mă silea să trăesc. Apoi îi cercetam tot mai rar. Pe urmă i-am uitat. Sgomotul ruinelor prăbușite, cari credeam că s'a auzit la cer, azi e uitat și de urechea mea. Astăzi pe aceste ruine am ridicat movile de tină, căci numai am credință, piatra sfântă, din care să clădesc altare.

Sufletul meu e mort și eu totuș trăesc. Odată ni s'a aruncat o scântie în țina care suntem, dar n'am avut cu ce s'o hrănim și s'a stins în noi.

Clovnul cugetă. Aceștia seamănă ruinele cu moartea. Sufletul le este bolnav, neîngrijit, dar trăiește sub bălăriile trupului.

Le voi răpi însă lumină cu lu-

mină din suflet și atunci vor ști să-l prețuiască. Li voi învăța că trupul se usucă când îi lipsește lumina sufletului.

Clovnul și-a umplut buzunarele cu aurul rușinii și-a părăsit satul.

Luând malul râului de căluză, s'a îndreptat în spre locul de isvor. Arșița soarelui îi chinuia trupul, pustiul îi chinuia sufletul, dar el mergea fără să murmure și fără să murmure și fără să blesteme, căci căuta un Dumnezeu. La fiecare pas îl opreau colții de stânci și prăpăstii fără fund. În fiecare clipă îl amenința moartea, dar el nu se oprea.

Munții Stâncoșii la nordul Californiei îmbrățșează pe cel mai neregulat șir de văi. Două văi paralele se întâlnesc după o milă, se întretaie, se încrucișează. Stâncile se prăbușesc aici sub tăria dinților vremii, astupă văi, opresc râuri, dându-le alt curs. Totul se sbate, se naște, moare și se schimbă parcă mai puternic și mai repede ca cri și unde.

Omul cearcă și el să stăpânească legile vremii. Are un dușman care-l pândește în orișice moment. E semenul său: tot omul. Acesta trebuie stârpit. De aceia chiamă natura în ajutor. Se folosește de șuvoiul munților și-l trimite să înecă cătunul dușmanului din vale. Despică stânci

și le rostogolește în dușman.

Aici a venit și clovnu'. A plătit cu aur douăzeci de aventuriei, iar aceștia au coborât stânci să oprească apa „Râului Morții”, să nu mai urmeze albia avută. I-au tăiat un alt drum. L'au coborât într'o vale ce se pierdea în nord.

Cu aceasta soarta celor ce pescuiau aurul în „Râul Morții”, se pecetluise.

Când clovnul se reîntoarce, îi găsește pe toți înnebuniți de spaima foamei. Unii îngenunchiați, alții cu pumnii ridicați către cer, se rugau și blestemau. Dar rugăciunea celor umiliți era tot atât de vicleană și rea ca și blestemul celor fără de credință.

— Veniți după mine, le zise clovnul. În nordul adânc al munților, am găsit locul cel mai bogat în aur. Nu veți mai fi siliți să pescuiți metalul. Vi veți desface cu ușurință din piatra moale. Nu-l veți mai aduna în grăunte mici, ci-l veți tăia din stânci de aur.

Clovnul a luat cu dânsul o sută de bărbați, cari să cerceteze locurile și găsindu-le bogate, se vor reîntoarce s'aducă și pe cei rămași.

Sălbătăciunea locurilor nu-i înspăimânta pe nici unul, căci aveau de călăuză lăcomia. Oboseala drumului nu-i oprea pe nici unul, căci îi chema aurul.

OCHII VECINII

*Știam că ochii negri ai vecinii
De nouă zile inima îmi ard.
Dădui odată la o parte spinii
De m'am suit la dânsa sus, pe gard.
Când mama fetei grăbnic mă zări
Atunci eu de rușine începui
Ca să n'ajung de râsul satului :
— Adineare un cocoș sări
Sburătăcit din grădinița noastră...
Venii să-l cauți în ograda voastră —
De nu-l găsesc mă bate astăzi tata.*

*Dar mama fetei înțelese rostul
Că-mi zise : — vrei să faci acum pe prostul,
De geaba vii că nu-i acasă fata.*

Volbură Poiană

Aproape de ocean, munții sunt ca niște valuri încremenite. Văile sunt adânci, largi, închizând ochiuri de mare. Apa aici nu e niciodată liniștită, șuvoaiele și isvoarele ce se cobor din munți, o fac să se sbată și să se infurie. Un munte înconjurat de aceste văi, nu-l poți apropia decât periclitându-ți viața, iar închis aici nu-l vei mai părăsi vreodată.

La zece mile de ocean, e o stâncă-munte uriaș, îmbrățișat de văi sălbatice. Dacă cobori în vale de pe muntele vecin, drumul înapoi îți este închis, căci peretele muntelui e un șir de trepte înalte. Dacă cobori zece metri înălțimea unuia dintre aceste trepte, nu-i vei mai putea ajunge înălțimea. Ți se lasă un singur drum: să cobori tot mai la vale. De aici pe muntele-stâncă conduce o potecă. La jumătatea drumului se deschide o gură afund în munte, care conduce în spre vârf. La eșire zac două stânci înclinate în spre gură. Dacă te prăvălești în tunel ai închis oricedrum altora, dar și ție și ți l'ai oprit pentru reîntoarcere.

Pe acest munte îi conduse clovnul, pe cei o sută de bărbați. Ei îl urmau fără de teamă, fără să privească, că drumul li se închide. Foamea e oarbă, lăcomia e nebună.

Clovnul voia să-i despartă de lume. Voia să-i învețe să-și iubească sufletul și nemurirea lui.

Când cei o sută de bărbați au înțeles că sunt despărțiți de lume, s'au năpusit asupra clovnului.

— Vrei să ne reconduci sau te vom ucide.

— Nu, le răspunse el — și totuși poate odată. Veniți însă acum să ne bucurăm de bogăția ținutului. Vom aduna aurul, cum culegi toamna fructele.

— Le-am stins o lumină a sufletului, cugetă clovnul. Le-am atins cea mai prețioasă lumină: *iubirea*. Nu vor avea femeia. Nu vor mai munci acum, nu vor cânta nici nu-și vor mai înfrumuseța corpul... Nu vor mai visa, nu-și vor mai arăta înțelepciunea. Vor trece ne-

păsători pe lângă bogăție. Vor călca în picioare florile. Vor fi tăcuți și orbi. N'au să mai lupte; nu vor mai fi răi nici buni, căci n'au pentruce să mintă. Vor disprețui aurul, pentru care au venit. Vor ocoli norocul, pe care-l cerșeau odată. Le am stins o lumină a sufletului. Vor tânjiși apoi vor muri. Vor învăța că nu e viață fără de suflet.

Așa gândea clovnul, dar ei se încăpăținau să trăiască. Hrana le era slabă: ouă de paseri, rădăcini și fructe. Și totuși trăiau.

Atunci clovnul se gândi. „Le voi stinge o altă lumină a sufletului: *credința*. Li voi învăța că nu este scop. Tot ce fac, o fac împinși de fatalitatea oarbă. N'au Dumnezeu și nici țință. Se nasc și se usucă asemenea rădăcinii care-i hrănește. Nu-i binele și nici răul“.

Dar ei nici nu i-au răspuns. Pierise de mult credința în sufletele lor.

— Le voi atinge și ultima lumină a sufletului, se încăpățina să creadă clovnul. Vor mai putea ei atunci trăi fără de suflet? Să nu fie nimic deosebit între om și animal? Să fie oare sufletul mai trecător decât corpul? Dumnezeu să fie mai neputincios decât tina?

Și aceste le zise celor rămași: „Pentru voi totul s'a sfârșit. Nici o *speranță* să nu vă mai umplă sufletul. Nu veți mai părăsi vreodată acest munte. Veți tânji ca animalele. Numai este nici o lumină în sufletul vostru.

Și clovnul se mira că îi vede încă trăind.

— Pentruce vă iubiți viața? Cine trăește în voi? Sunt și temple fără Dumnezeu?

Unul mai viclean îi răspunse: „O iubim fără țință, căci suntem pământ și tina vrea să trăiască“.

Clovnul își puse tâmpilele în palmă și plânse.

— Iată le-am ucis sufletul și ei trăesc. Huma a învins scântela. Tina a acoperit lumina.

Inebunit de acest gând, s'apropie de ei și le răcnî:

— Vreți să vă fac nemuritori. Nemurirea sufletului nu există, vreți

s'o născocim pe a trupului. Dumnezeu e mort, să înviem huma. Spuneți-mi primiți nemurirea noroiului. Toți îi răspunseră într'un glas: Neexistența ne înspăimântă. Vrem să trăim!“

— Fie-le răspunse nebunul. — Veți face fiecare câte un sicriu și-l veți îngropa ca și când ar ascunde un mort. Cel a cărui nume și suflet i-s'a îngropat, se va închide într'o vizuină și va trăi asemenea celorlalte făpturi lipsite de suflet. Nu va trăi în el decât pământul. Moartea îl va crede plecat și nu va veni să-l caute.

Cel rămași s'au supus. Au închis în pământ sicriile goale de trup, dar îngropând sufletul lor și ascunși în vizuini își duceau traiul asemenea animalelor.

Și nici unul nu venea să-și caute sufletul, să se culce în sicriul gol de trup.

Clovnul plângea și blestema: „E mort Dumnezeu“ e mort sufletul și nimeni nu-l plânge afară de mine. S'a stins lumina și nici unul nu-i simte lipsa. Dacă vre-un strein s'ar rătăci vreodată pe această stâncă b'estemată, s'ar înfiora văzând acest cimitir, căci căutându-i măruntaele n'ar găsi nici un cadavru. Nu va găsi decât golul și nu va simți că n'are acest gol e sugrumat un suflet. Iar dacă va înțelege, va ști c'a murit Dumnezeu.

— Nu e nici un pumn de tină să însătoșeze lumina.

— Sunt ani de când vin să desgrop sicriile goale, sperând că într'oză voi găsi un trup, care a murit de dorul sufletului. Dar caut zadarnic, nimeni nu plânge pe Dumnezeu mort. Omul se bucură că i-s'a stins lumina, Nu-i plăceau ochii scrutători ai luminei. Intunericul îl satisface. Nu-i vede nimeni nemernicia.

Și nebunul se culcă într'unul din sicriile goale, cugetând: „Vreau să-mi moară trupul înaintea sufletului. Dacă vre-un strein va cerceta vreodată acest cimitir, va găsi și un bulgăre de tină moartă și poate va crede că n'a murit încă Dumnezeu.“

Em. M. Brandza: Filosofia educației estetice.

Cartea Românească, Lei 60.

Problema educației estetice nu este de dată recentă, asupra ei s'a discutat încă din timpuri vechi. Ce sunt numeroasele tratate de estetică sau poetică, decât încercări în acest senz. Bineînțeles nu aveau toate pretenția de a deschide drumurile artei, viitorilor creatori, multe mulțumindu-se doar cu deslegarea tainelor creației, sau explicarea structurii operelor, pentru ușurarea înțelegerii de către cei profani; unele însă etalonau cu multă îngâmfare reguli *infașibile* de îndrumare estetică, de cari trebuia să țină seamă orice doritor de a produce ceva valoros în domeniul artei. Să ne gândim numai la *Arta poetică* a lui Boileau, cu câtă exactitate și scrupulositate sunt stabilite regulile fiecărui gen poetic, cuprinse toate în regulile mai generale ale creației dela cari orice abatere era considerată ca un sacrilegiu, rezultatul unei atari producții fiind decretat de operă hibridă. Chestiunea a rămas și este încă controversată.

Timpurile ce urmară au sfârșit fără milă regulile impuse de ilustrul teoretician al clasicismului, dovedind că forța lăuntrică care înfierbântă creerii marilor artiști, nu poate fi condensată în tipare de mai înainte stabilite. Fenomenele estetice sunt atât de subtile atât de vapoaze și atât de individuale, încât e greu de închipuit că ele ar putea fi gustate sau produse după anumite norme generale de educație.

Lucrarea Dlui Brandza, intitulată ciudat *Filozofia educației estetice*, își smulge oarecum un zâmbet de ușoară ironie, de neîncredere. O carte intitulată simplu *Estetică* o deschizi cu mai multă plăcere, te aștepti doar la ilustrarea regulilor de dezvoltare a diferitelor arte, la stabilirea valorilor artistice, sau chiar la inițierea în tainele

creației, când vezi însă împreună cu estetică cuvântul *educație*, — oarecum în sine neplăcut — și se produce o perturbație par'că în fibrele nervoase ale impresiunilor vizuale. Ți-se pare o îmbinare improprie! Trebuie să precizăm însă, există o deosebire radicală între concepția de educație estetică în maniera lui Boileau și concepția care se desprinde din cartea Dlui Brandza. Nici nu se mai poate închipui de altfel un tratat de poetică în sensul lui Boileau, s'ar considera un produs al unei fantazii deșantate încercarea de a stabili în timpurile actuale, reguli de îngrădire al avântului poetic. Lucrarea dlui Brandza este mai mult sau mai puțin adecvată timpului. Ea nu elaborează regulile unilaterale de producție, calapoade ale unei clase de artiști, ci privește problema educației estetice prin prisma legilor generale ale contemplației și creației. Tendința ei este de a stabili o disciplină specială a frumosului, o știință aparte, care prin mijloace proprii să înlesnească gustarea fenomenelor estetice și să directiveze puterile de creație pe adevăratele drumuri ale frumosului.

Astfel lucrarea se împarte în două părți generale. În prima parte se indică mijloacele prin cari trebuie să se desvolte puterea de contemplație, de simțire a fenomenelor estetice: Contemplațiunea este o stare de uitare de sine, de ignorare a tuturor lucrurilor în fața unor impresii vizuale sau auditive, cari sunt impresiunile specifice ale contemplației, numite impresii superioare. Celelalte, impresiunile de miros, gust etc., sunt impresiunile inferioare, cari când predomină, contemplația e sufocată, frumosul dispare. Deaceia absolut proprii contemplației nu pot fi decât operele de artă, în cari impresiunile infe-

ferioare apar numai în mod indirect, prin asociație. Frumosul însă există și în natură, efectul lui e diminuat sau înlăturat de impresiunile inferioare.

Fenomenele estetice constituind un domeniu aparte, educația în vederea apercepției lor trebuie să aivă un drum propriu, pe care să nu se rătăcească fenomene din domeniul moralei sau al științei. Ceeace reprezintă un obiect pentru estetică nu poate să reprezinte și pentru morală. D. ex. „în fața artistului cerșetorul e o imagine, în fața filantropului cerșetorul e o suferință“. Astfel efectul va fi estetic sau moral după impresiunile cari predomină asupra noastră. O educație prea pronunțată în direcția moralei va sufoca apercepția frumosului și asta cu atât mai mult cu cât rezorturile morale ca și cele intelectuale sunt date din copilărie, pe când cele contemplabile nu. Educația estetică se impune deci în mod absolut, numai prin ea putându-se desvolta puterile de contemplație. Mijloacele sunt natura și arta, cari furnizează materialul estetic. Elevul va fi pus în fața unor priveliști frumoase, căutând a înlătura întrucât e posibil impresiunile în afara celor vizuale și auditive, precum și orice susceptibilitate care ar putea să diminueze efectul estetic. *Contactul cu frumosul trebuie să se facă numai pentru frumos.*

Mai ușoară e educația prin marile opere de artă, în fața cărora trebuie pus elevul dela început, înlăturându-se jucăriile artistice. Pentru ca să păstrăm pe copil capabil de contemplație „trebuie să-i dăm să vadă și să audă un material estetic bogat în nuanțe“.

În partea a doua a lucrării se preconizează mijloacele de urmat pentru înfăptuirea frumosului. Trei procese se succed în creație: inspirația, concepția și obiectivarea. Procesul inspirației nu e posibil decât prin intermediul impresiunilor inferioare, cari produc în sufletul contemplatorului o stare de plăcere sau neplăcere, smulgându-l din starea de pasivitate a contemplației pure, silindu-l să pătrundă obiectul contemplat să-l înțeleagă și formuleze. Concepțiunea rezultă „din îngemânarea materialului estetic prezentat (obiectiv) pe care conștiința l-a acumulat printr'o lungă experiență și care formează așa zisul fundament apercptiv al conștiinței estetice“. Ca să avem creația deplină însă, materialul conce-

put trebuie redat într-o formă concretă, trebuie obiectivat, „continuare a mișcării psihice prin mișcare fizică“ (ființa psiho-fizică a D-lui Dragomirescu). În toate aceste trei procese însă *valorile filantropice precum și cele intelectuale trebuiesc subsumate valorilor estetice.*

Educația are menirea să ușureze procesele menționate ale creației, *deșteptând în elev impulsul de ordin filantropic or imeditativ, ce conduce la activitate „punându-l în posesiunea unui bogat și perzistent material de imaginație estetică“, făcându-i cunoscute „regulele de execuție ale artei în care e destinat să creeze“ și dându-i virtuozitatea, adică posibilitatea de a obiectiva cu multă ușurință concepția.*

M'am întins poate prea mult în conținutul cărții, în raport cu valoarea practică ce prezintă. Încercarea de a reduce fenomenele mari estetice la fenomenele morale și mai ales științifice denotă o lipsă completă a înțelegerii lor. Spontaneitatea inconștientă a producerii, complexitatea și mobilitatea lor nu le permite să fie ghiftuite în tiparele rigide ale unor reguli de educație. Pus copilul în mod conștient în fața unei perspective și încercând a-i ușura savurarea ei prin reguli de ținută și contemplare, sufoci însăși esența fenomenelor estetice, pulverizezi acea uitare de sine în care rezidă superioritatea plăcerii pe care-o procură frumosul.

Educația însă, așa cum o preconizează D-l Brandza apare și mai absurdă și mai sterilă în domeniul creației. Scoboară actul complex și misterios al creației artistice la nivelul profesiunilor industriale, crearea unei opere geniale fiind același lucru cu fabricarea unei perechi de ghete. Se uită că ceea ce imprimă puterea imortalității unei opere artistice e viața tumultuoasă, complexă, care clocotește în subconștient și care rupe deodată zăgăzurile, revărsându-se în tiparele făurite de artist, după imboldul intern. Dacă lipsește acest fond zadarnică va fi orice educare „a organelor prin concursul cărora se realizează creațiunea artistică de ordin estetic“, căci opera produsă nu va fi decât o creatură hibridă, petece, artistic imbinată într'un tot cu aer înăuntru. Dovadă stau toți ucenicii artiștilor de geniu, operele lor nefiind decât umbre pale ale operelor făurite de maestri. Bine înțeles că o educare a mijloacelor de expresie, mai ales la artele plastice e necesară, cei

cari simt chemarea însă, dacă sunt întrași în curentul general al culturii, vor ști să și-o facă în direcția indicată de clocotul intern. Mult mai puțin se simte nevoia acestei educații în domeniul poeziei, unde forma de obiectivare se poate mlădia cu mai multă ușurință după fluc-

tuățiunile psihice. O educare minuțioasă a organelor de creare, mas-turbează fondul prim al inspirației, distruge viața și înlesnește producerea operelor mediocre, ceea ce numai în detrimentul artei și al publicului poate fi.

Dionis Popa.

CRONICA ARTISTICĂ

EXPOZIȚIA DE PICTURĂ A LUI NAGY ISTVÁN

Artiștii cei mari sparg zăgăzurile timpului și ale spațiului. Apariții meteorice, fără legături cu trecutul, ei sunt sori pe care numai orbii nu-i pot vedea. Asemenea munților, numai dela mari depărtări pot fi cuprinși în întregimea lor impozantă și monumentală, contimporanii văd numai petele amănunțelor. Cotidianul în fața Eternului suferă de inaniție.

Despre Shakespeare spun criticii că e geniu fiindcă a creat oameni sau fiindcă a contrafăcut anumite exemplare umane zidite de Dumnezeu, ceea ce e același lucru.

În același termen se poate vorbi și de Nagy István. Căci des'gur acela e geniu, care prinde un pumn din viața mereu curgătoare; acela care își așează în fața acestui fluviu aparatul fotografic, ca să dea meschine reproduceri unicolore sau cromate, e un meseriaș; deoarece viața n'are tipare stabile, ci forme neconținut schimbătoare.

Se vorbește despre „oameni providențiali“. Nagy István e unul dintre aceștia, care dăruimă prejudecata trușă că numai în „centrelor“ artistice se nasc artiști. Dintr'un sat indiferent din județul Ciuc, în inima săcuimii dârze, — eglindă a moșilor, cu care unii istorici îl cred înrudiiți — și-a deschis ochii în fața fenomenalității imediate a omului sortit să trăiască în pământ în aceaș porțiune de humă. Cât a stat simplu învățător în satul său, a dat mâna cu nevoile și cu bucuriile țaranului și, ici-colea, ale prolețarului. Văzuți printr'o retină puternică de pictor, ei fură opriți pe cartoanele sale, fără preocupare, prin procedee atât de naturale: cărbune din pădure și pasteluri din lut. Pe urmă, Roma, Florența, Parisul și Münchenul i-au complectat orizonturile; în streinătate nu s'a dus să învețe, căci n'avea ce învăța, ci s'a dus să povestească cu laureații umanității: Michel Angelo și Rembrandt, împrumutând dela ei grandoarea și adâncimea viziunii plastice.

Revenit la natura sa, el a văzut aproape exclusiv *omul*, punctul de intersecție al liniilor lumii. Oameni meniți, de o forță atavică sau de un demon necunoscut, să reia firul tors de semenii lor și să-l desfășoare fără cârtire, până ce se vor cufunda în groapa căscată dinaintea; țărani contopiți cu pământul — hrană și mormânt. — plămădiți par'că din pământ babe care, împlinindu-și rostul în astă lume deșartă, viețuiesc numai din nădejdea celeilalte, așa cum le-o zugrăvește sfânta zi a Duminecii; bătrâni resemnați, cu o cruce invizibilă pe spatule ars de soarele tinereții, de sila muncii; bărbați voinici, cu priviri de o energie ireductibilă, gata să se prindă de piept cu însuș Dumnezeu pentru dreptul vital; copii singulari, șireți sau idioți; până și „Bolond Sándor“ al Clujului, răsul copiilor, mila vrăstnicilor. În concepția lui Nagy István toți aceștia s'au răsfrânt în colorile lor firești, deaceia portretele lor nu sunt făcute pentru un premiu academic, ci ca să stea mărturie viitorilor despre momentul prezent. Fiecare figură, imprimându-i-se în obraz colorile vieții, e un soi de spovedanie a materiei: cât a pățimit, cât s'a veseelit, cât a gândit. Fiecare își are „soarta“ întipărită pe față, cum spune, pregnant, Lucian Blaga, lansându-l pe Nagy István în publicul românesc, în „Cuvântul“. Și nu ni se pare de prisos să adăugăm: o soartă încheiată sau în plină acțiune. Neelocvența e evitată: fetele fragede, trandafirii — care de altfel ar fi un nonsens la țară, căci pentru lupta ce trebuie purtată acolo, trebuie zămislite specimene care să nu le frângă nicio furtună —, armonia liniilor e lăsată pe seama statuilor grece sau pe seama fericiților pictori ai Renașterii. Mâna lui taie brazde întunecoase, cu umbre și mai negre. Coloarea de bază dispore sub petele suprapuse; umbrele apar reliefate printr'un sombru brun sau roșu sau vânăt, fără nuanțe senti-

mentale. Numai trăsături. Nu are tablouri de atmosferă coloristică. Nici nu e colorist, e un pictor *vibrans pollens*, care nu-și pierde vremea cu cumpănirea valorii colorii, ci prins în ghiarele inspirației, vede totul în forme mari, ample, ca Michelangelo. Concepe totul de pe schele de epopee. Aici trebuie intercalat un element biografic prețios: când lucrează, luptă: doi inși trebuie să-i țină șevaletul, pe care el apasă c'o v. hementă uimitoare creioanele colorate — asemenea Pythiei din Delphi — și într'o jumătate de ceas isprăvește tabloul! O frământare de titan.

În ciuda acelor stereotipi, care melițează: *Quandoque bonus...*, toate tablourile expuse în „sala de sticlă” a Prefecturii sunt de o egală valoare. Cu greu le-ai putea clasa. Totuș extragem câteva mai impresionante: un Moș de stâncă, cu axa capului înclinată, în semn de neînduplecare; Mama pictorului, o bătrână întristată, îndurerată, executată ca o stampă veche; Bolond Sándor, cunoștința clujenilor, Democritul inconștient și grădinar și muzicant; un alt Moș bătrân, c'o față zbârcită, cu ochi vorbitori *de dincolo*,... dar am fi siliți să înșirăm în vacuele cuvinte toate impresiile adunate într'o expoziție care înseamnă un steiu de granit așezat la o răspântie.

O altă categorie sunt *cimitirele* în carbune. Cimitirele sunt considerate superficial de cele mai multe ori: o salcie pletoasă, o piatră de mormânt, inscripția, etc. Din desemele lui Nagy István respiră însă o spațialitate spiritualizată: printre obscurul copacilor licăresc mistice pietrele de mormânt, cașicând sufletul morților a dăinui viu printre efemerele bucăți de materie. Unele sunt aproape impenetrabile: negre, ca lumea de dincolo. E o simțire nouă, neuzată, în contemplarea cimitirelor.

S'ar mai putea vorbi de un lucru: Nagy István și-a scos „modelele” mai cu seamă din Munții Apuseni, dintre Moșii noștri — pe care îi iubește pentru caracterele lor de rasă. Dar ar însemna să trecem în domeniul etnografiei.

Totuș, pictura lui Nagy István s'ar putea încadra în actualitate. Caracterologia contemporană, — acele „Charakterköpfe” — și-l poate revendica cu succes. Însă, mai presus de acest locșor, opera sa intră în bunul comun al omenirii.

Aurel Decei

LA PÂNDĂ piesă în 4 acte de P. FRONDAIE.

Trad. de dna E. Neamtzu.

Drama și comedia franceză și în stagiunea aceasta cași în celelalte s'a bucurat de o largă și atentă îmbrățișare în compunerea repertoriului teatrului nostru. Pe lângă motivele de înrudire sufletească, de influență culturală și în mare măsură de bună seamă și de o oarecare modă literară, se adaugă și acel al cunoașterii largi a limbii și literaturii franceze.

Spirituală, elegantă, ușoară și mlădiaoasă, limba franceză a prins rădăcini adânci în cultura păturii noastre intelectuale și așa traduceri cele mai dese — deși nu totdeauna și mai bune — se fac din l. franceză. Pe când din alte limbi mai puțin cunoscute, avem doar traduceri puține și de opere mai valoroase, din limba franceză ele apar cu dulumul, îmbrățișând și domeniul literaturii mai slabe dar cu răsunet de senzație în sânul Parisului cosmopolit. Așa se face că lista pieselor franceze jucate la teatrul nostru, într'o singură stagiune, arată un șir lung, de opere inegale și pestrițe, oscilând între numele lui Beaumarchais și Hugo și între cel al lui Bisson, răsfățatul norocos al galeriilor. Dacă multe din aceste piese s'au bucurat de un succes remarcabil, tot atât e de adevărat că și operele altor literaturi (ex: Doctorul în dilemă; Diavolul sau Antonia) au fost călduros primite. Pornind din această constatare, pentru variație, o scurtă raită și prin câmpul altor literaturi ar fi nu numai instructivă și binevenită dar chiar așteptată. Domeniul larg al literaturii germane și italiene a rămas aproape cu desăvârșire necunoscut. Cum pe dl Bârsan îl știm om de inimă, nădăjduim că în stagiunea viitoare — acum fiind prea târziu — va ținea în evidență și acest lucru și astfel alături de piesele fran-

ceze din ce în ce mai proaspete, se vor părânda sub focul rampei și operele reprezentative ale altor literaturi.

*

Pierre Frondaie, autor destul de apreciat în cercurile teatrale, neademenit prea mult de teatrul ușor al momentului, păstrează încă tradiția, având în dosul acțiunii din piesă o oarecare schemă de probleme sufletești. De-aceia ultima sa lucrare, *La pândă* cu toate indulgirile și diluările ei, ține trează atenția, având o vizibilă încordare lăuntrică a evenimentelor.

Jean Lee Morel, arhimilionarul proprietar de uzine, e îndrăgostit de Françoise Lefort văduva editorului Fortuné. Prin Jérôme Poiton prietenul său și al Françoisei, i-o spune aceeași însă e respins căci Françoise iubește pe Paul Gaine, secretarul lui Jérôme. Se descopere însă că Paul Gaine e un excroc și un hoț ordinar. Jérôme îl alungă iar Françoise umilită se hotărăște să se pepsească pentru ușurința sa, căsătorindu-se cu Jean Le Morel.

Pedeapsa devine însă plăcută căci se simte foarte fericită cu Morel căruia nu-i descopere nimic din întâmplarea cu Paul. Intervine însă conflictul. Paul Gaine — caracterizat cu un cuvânt la modă — fripturist obraznic, reapare iar în viața Françoisei acum ca provocator de greve la uzinele lui Morel și ca pretendent la mâna Antoinettei sora lui Morel pe care a cunoscut-o în Elveția și care-l iubește. În sufletul Françoisei se naște o luptă surdă în care învinge cinstea și căicându-și în picioare chiar fericirea, i descopere totul sofului său. Aces ta om cinstit și corect — isbit de m a turisirea atât de târzie, voiește s

alunge. Reușind să-l facă însă nevătămător pe Paul Gaine — el își iartă soția pe care o iubește din tot sufletul său drept și curat, și bucuria și fericirea se încuibează iar în casa lor.

Interesant prin laturea psihologică a Francoisei și-a lui Paul Gaine, subiectul acesta care se împletește între câteva personaje numai, deși de-o reală încordare îndeosebi în actele II și III (I-ul fiind aproape de prisos, banal și încolor) prin tratarea prea diluată și prin tehnica de modă veche în care personajul prim îl caracterizează pe al doilea, aceea pe cel de al treilea și așa mai departe, ne fiind așa integrați în acțiune să-i cunoaștem din chiar faptele lor, — nu și-a atins toate, posibilitățile de emoționare. Așteptările și pregătirile prea lungi pentru o scenă prevăzută sunt dintre păcatele cari se răsună de obicei prin săli goale.

Interpetoarea și jocul actorilor, dacă nu a fost prea mulțumitor, a fost totuși onorabil. Fără prea mari posibilități de afirmare prin însuși conținutul și dimensiunile sufletești ale personajilor, nici interpretării nu s'au ridicat de-asupra comunului. Redus la un simplu rol de „raisonneur“ dl *D. Psatta* ne-a dat un bătrân palid corect și anemic. Tot așa fără un relief sufleteș pronunțat, dl *Neamtzu-Ottonel* al cărui firav Jean Le Morel alături de masiva figură a bătrânului Karamazov apare șters și neconturat. Prea îndulcit cu zahăr ieftin în amoresul actului I, dl *N. Dimitriu*, în actele următoare și-a conturat viguros rolul de halmana ambițioasă și cinică. Iar dacă draguța Antoinette, a dnei *Stanca Alexandrescu* a fost de-o sburdălnicie căutată și puțin naturală, dna *Olimpia Bârsan* — deși cam nepotrivită ca fizic cu Paul Gaine în dragostea din actul prim — în lupta sufletească din actul III și IV și-a evidențiat iar posibilitățile jocului dsale. Un cuvânt bun regisorului pentru decorul elegant al actului II.

Teofil Bugnariu.

CRONICA MUZICALĂ

CONCERTUL SIMFONIC AL OPEREI

Pentru Cluj un concert simfonic e un eveniment de primul rang. Căci se pare că, aici, opera a cucerit toată câmpia muzicală; asemenea unui profesor dela facultatea de drept, care, afară de cartea specialității sale, nu știe că mai există și alte tipărituri. Aparatele radiofonice cari le avem la dispoziție, ne fiind destul de perfecționate, nu ni se dă posibilitatea să ascultăm încă simfoniile lui Beethoven, sau compozițiile lui Bach, executate de mâini de artiști veritabili. La audiția unei opere, vocea — elementul viu omnesc — confundându-se cu instrumentele, seduce simțul critic, și astfel impresiile, deși mai puternice, nu sunt lămurite.

Concertul simfonic, dat de Orchestra Operei, deci de oameni rutinați și unii chiar talentați, lasă deasupra liniei orizontale. Dl *Stanek-Doubrowsky*, org-nizatorul — unul din dirigenții Operei din Cluj — a ales bucăți din muzica clasică, adevărată din cea recunoscută de istorie: Beethoven, Viotti, Weber și Smetana; poate ultimul e o glorie cehoslovacă mai nouă. Și a făcut bine. Dacă își are conceput un program de concerte simfonice, a fost nevoit să înceapă dela cei dintâi. Mai târziu, pe urmele marcate de această începătoare educație muzicală, se poate lua contact cu Debussy, Franck, de ex., — cu cei noi, sau cu compozitorii români, cari înfiripează acum o primăvară artistică destul de originală.

Simfonia în do-major, prima din cele nouă, este ca o alee introductivă în lumea urieșească a operei lui Beethoven. Dacă privești unitar cele nouă simfonii, aceasta apare ca o acordare a instrumentelor, în vederea edificiului imens. Geniul lui nu își desfășoară vecele încă, sentimentele descrise de glasul vioarelor, aproape exclusiv, și colorate cu flautele uneori sunt de o sfioșenie delicată, și abia în ultimul allegro clocotește surd pasiunea. Aci, partea a treia, menuetul, nu e pe deplin diluat în scherzo, cum se va întâmpla în celelalte simfonii. *Concertul pentru vioară* de Viotti dovedește încă odată virtuozitatea în compoziția italienească, de care s'a desbărat prin școala veristă. Cele două părți componente, di-

stincte ca inspirație, lasă pe primul plan tehnica, fără specială ocupare de sentimentele pe cari trebuie să le trezească în auditor, Vioara, are două momente când acționează singură, după un tutti, și în concordanță cu restul instrumentelor; mâna ab'ă a dlui *Kollar*, împreună cu înțelegerea relativă — căci putea să-i dea o nuanță mai artistică — a redat laudabil arabescurile, iar armoniile stoarse de pe două coarde le-a executat impecabil. De o factură diferită e *Vltava* lui Smetana. Aici orchestra n'a făcut altceva decât a sugestionat, în prima parte cursul Moldovei în Moravia: la început capricioasă, pe urmă lină, calmă, — într'un *Stimmung* de vară senină, iar în partea a doua, prin motivele multiple și săltărețe, a evocat surdina vieții, străvăzută printre arborii de pe țarm. Un poem simfonic; a bucolică vergiliană, exprimată orchestral. Arcușul dlui *Kollar* a subliniat frumos și aici bucățile de solo. Punctul ultim al audiției a fost *Uvertura* operei *Oberon* de Weber; — căreia în săptămăunile acestea i s'a serbat centenarul. Ceteam undeva că Weber e „femeia lui Beethoven“. Dar spiritul e gratuit: în această uvertură, calitățile forte de compozitor și inspirația cu linii mari, impunătoare pledează pentru un muzician în plin echipament. Subiectul operei, fantasticul unor situații ale acțiunii a hotărât asupra formei uverturii. Deși nu se ridică la sublimul antitezelor wagneriene: zei — oamenii, totuși impresionează prin straniul unor îmbinări simfonice, sau prin justețea unor melodii. Orchestra, în alcătuirea ei prezentă, e potrivită cu această operă, care, poate n'ar eșua pe scena clujană.

*

Vineri, 22, IV. dl *E. Chirvai* a dat un concert în Sala festivă a Prefecturii, E un început demn. Programul compus din Lieduri: Schumann, Mozart, Schubert, o bucată italienească, românești: Bre-diceanu și dintr'un autor proaspăt: Cuteanu, care pare a îndreptăți speranțe, și din arii de operă, îi desvelește cultura muzicală. Studiul și l-a făcut la Viena, unde basul

amplu și cald al d-sale pare a fi împrumutat o moliciune locală, captivantă. Putându și coborî vocea — o voce [din piept — până în registrele cele mai profunde, emite tonurile pure sau nuanțate din plin, neestompând nici pianissimele.

„Stofă“ muzicală și de artist are; o mai vigilentă înfrânare a vocii, și un neîntrerupt studiu până e în formație, vor face dintr'ânsul un basist de operă valoros.

Aurel Decei

dascălii noștri, cari mutilează simțul bun al limbii, pe care copiii îl aduc de acasă, cu o gramatică și mai ales cu o metodă de predare a acesteia ale căror amintiri nici unuia nu ne sunt prea plăcute.

Congresul filologilor. — În sfârșit am avut fericirea să vedem și să auzim pe filologii noștri preocupându-se de destinele limbii românești în cea mai deplină armonie sufletească. Într'adevăr cele trei zile ale congresului dela Cluj au fost o adevărată mângâiere sufletească pentru cei ce au cunoscut cât de puțin spiritul de învrajuire, care a izolat pe filologii români — de când această specie atât de rară a început să se ivească și la noi — în mici turnulețe, în care un măiestru secundat de trei patru trepăduși-ucenici aruncă săgeți veninoase celor doi trei adversari, măcinându-și viața în discuții atât de îndepărtate de rosturile adânci ale limbii, care curgea scăpărătoare de energie, plină de spuma poezii în operele anonime ale nației și într'o literatură cultă care vibra de farmecul trezirii la viață. Se prea poate ca porumbelul împăciurii care a fâlfâit din aripi deasupra învățașilor adunați la Cluj să fi fost evocat de prezența atentă și adânc pilduitoare a marelui măiestru al lingvisticii contemporane A. Meillet; se prea poate ca spiritul armonie al dlui Sextil Pușcariu, datorită căruia se lucră cu atâta spor în ogorul limbii la Universitatea noastră, să fi înăbușit în inimi măruntelor patimii, cari băjboie atât de supărător la astfel de intruniri. Și se pot găsi și alte cauze... Dar noi nu le mai căutăm. Tinereța noastră constată cu intimă bucurie atmosfera care a plutit aci, și-a pătruns fibrele sufletești de adâncul ei înțeles și o consideră ca un bun augur, nu numai al desvoltării studiilor de limbă la noi ci și al progresul spiritului nostru științific. Repetăm ceea ce am spus într'unul din numerele trecute: culturile de astăzi cer înrolarea a cât mai multe forțe în serviciul lor.

Colaborarea dela Cluj ne-a dat cel puțin o solidă speranță că acest adevăr a fost înțeles de savanții noștri.

Dintre comunicările și debaterile acestui congres ne oprim, în puținul spațiu care ne stă la dispoziție, la două: *stabilirea ortografiei* și comunicarea dlui Leca Morariu, profesor la Universitatea din Cernăuți: „*Intre gramatică și stilistică.*“

Toți cei ce urmărim atenți scrisul românesc din ultimii ani ne dam seama de anarhia ortografică de care eră stăpânit. Academia Română își avea o ortografie, învechită însă; vreo patru cinci savanți își aveau și ei câte una, mai mult sau mai puțin bazată pe principii solide; iar restul băjboie între unii și alții fără de nici o normă sigură. Principiul de simplificare de care a fost condusă comisia însărcinată cu această chestiune a dus la stabilirea unei ortografii clare, foarte apropiată, în acelaș timp, de rostirea zilnică, pe care nu ne îndoim că atât Academia cât și oficialitatea noastră va ajuta-o să pătrundă în cel mai scurt timp în marile mase.

Tânărul profesor dela Cernăuți, cunoscut folclorist și îndrăgostit de scriitorii noștri populari a înfățișat în comunicarea d-sale un fapt, de care este tot mai mult pătrunsă lingvistica contemporană: gramatica nu poate prinde în rigidele sale categorii organismul viu al limbii, în toată stufoasa lui complexitate. Deaceea gramatica totdeauna trebuie să-și dea seama de actualitatea limbii pe care vrea să o strângă în chingile regulilor sale; ea trebuie să aibă ochiul pururea îndreptat în deosebi spre stilistică, dela care poate învăța adevăratele frumuseți ale expresiei. — Adevărul acesta n'ar trebui uitat de nici unul dintre

Pentru o istorie a ziaristicii ardelenene. — Ziarul astăzi este mai ales o tarabă de desfacere *en detail* a produselor diferitelor partide, sau să le zicem organizații politice, cari produse se numesc cu un termen convențional: *idei*. Uneori ele s'ar putea asemăna cu acele șatre, nelipsite din nici un târg mai de dai Doamne, din cari marța se supralicitează de către negustorul cocoșat la o „înălțime“ apreciabilă cu o vervă fascinantă pentru umilul trecător, care cumpără de aici trei lucruri deodată și încă unul pe deasupra, convins că a dat în schimb dela sine numai prețul unei jumătăți din marța câștigată. Rareori ziarul este spovedania zilnică a unei, sau unor conștiințe curate, cari se întrețin astfel cu cetitorul anonim asupra evenimentelor în curs din tot complexul vieții, căutând neîncetat să servească cu o învățătură bună, fie prin aprecierea unei fapte vrednice, fie prin judecata aspră, critică a faptei meschine.

În trecut am avut aici în Ardeal — ochirea noastră îmbrățișează deastădată numai acest fragment de țară — ziare, cari au fost școale publice, unde învățătorul făcea un adevărat apostolat, iar elevii: masa poporului românesc din această regiune ieșeau din această școală zi cu zi mai luminați și mai înălțați sufletește pentru a putea înfrunta cu izbândă greul vieții. Erau școale politice și culturale, menite să întărească viața națională a unui popor apăsător, care aștepta cu credință tare venirea unor zile mai bune.

Culegerea de studii a d-lui Ioan Lupas apărută de curând în biblioteca „Astra“ este o „contribuție“ la istoria acestei ziaristici ardelenene — cea mai mare parte dintre ele retipărite din alte publicațiuni. Cercetări asupra începuturilor ziaristicii ardelenene; examinări mai stăruitoare asupra unor străluciți dascăli ale acestor fel de catedre, ca Gheorghe Barițiu, Andrei Șaguna și Andrei Mureșanu; și o privire sintetică asupra desvoltării ziaristicii ardelenene până în anii războiului cel mare.

Privirea ni s'a cprit mai mult asupra capitolului despre „cea mai veche revistă românească“. Ea apare

la Buda în anul 1821 sub îngrijirea macedoromânului *Zaharie Korkalechi*, harnicul răspânditor al cărții românești în întâia jumătate a veacului XIX. „Biblioteca Românească”, nu îmbrățișează numai câmpul literaturii beletristice; predomină chiar domeniul istoric, căci acesta fusese mai mult exp'orat de școala latinistă. Mai ales că pentru această disciplină patronul a aflat colaboratori așa de destoinici, cum a fost *Damaschin Bojâncă* și *Ioan Triffu*, mai târziu *Maiorescu*, tatăl lui Titu Maiorescu. Dar această colecție enciclopedică tipărește fabule de G. Asachi și „Ruinele Târgoviștei” alui Cârlova, literatură adevărată, în acelaș an când Asachi și Eliade își scoteau întâiele publicații periodice, cu un conținut aproape tot atât de variat, și astfel ea este și o revistă literară.

*

Turneul Ion Livescu. — Inregistram totdeauna cu o vădită plăcere orice manifestațiune pornită din centrul românismului, menită să ne procure o clipă de senință în-ălțare sufletească, precum nu ne putem ascunde durerea când trebuie să ne vedem prăbușite iluzii făurite de înainte mergătoare fastuos concepute reclame. Teatrul Național din București ne-a dat multe prilejuri dureroase, în timpul din urmă însă ne-a adus și adevărate încântări artistice. Turneul *Mărioara Voiculescu* cu „Manech'nul sentimental”, Turneul *Ar. Demetriade* cu „Morfina” și acum în urmă Turneul *Ion Livescu* cu „Slutul” de Lopez Mai inferioară ceva din punct de vedere artistic ca „Morfina”, mai puțin condensată mai lipsită de coeziune, a fost totuși o piesă urmărită cu mult interes. Lupta dintre inteligență și prostia mascată de frumsețea fizică a fost prinsă cu multă pătrundere și cu tot atâta abilitate redată. În actul I. numai în mișcare parte a fost cam deșirată apologia slujeniei și prea vădită tendința, încolo acțiunea a fost bine împletită, iar în actul II. încercarea de cucerire a femeii din partea „slutului”, a fost dusă până la reușită cu adâncă pătrundere psihologică. Ion Livescu în Slutul a dat dovadă în plin de superioritatea talentului său. Bine mascat a știut să se mlădieze flu tuaiunilor sufletești, făcând încordată atenția publicului. Ansamblul nu prea numeros, cu o mică excepție, a fost bine ales, jucătorii fiind comp'ect contopiți în personaje, redând cu multă sinceritate

intențiile autorului. Dacă n'a fost o reprezentație desăvârșită a fost totuși una de reală valoare artistică.

*

Universul literar de când a început sub priceputa și harnica direcție a dlui Perpersicius a progeresat uimitor atât în privința tehnicii cât și în privința materialului literar. În ce le câteva luni de apariție sub zodia nouă, revista-cenușotcă a Universului politic, privită de altădată dacă nu cu dispreț îndreptățit cel puțin cu un zâmbet ironic, a ajuns să prindă pentru viața noastră literară confire din ce în ce mai puternice și să se ridice în rangul primelor noastre periodice literare. Astăzi, oglindă largă a vieții noastre literare e aproape indispensabilă pentru cetitorul dornic să afle noutățile literare ale săptămânii. Din munca harnică ce se desvoltă săptămână de săptămână în paginile frumos tipărite, alături de sugstivele „Mențiuni critice” ale redactorului, remarcăm dese portrete literare ale neobositului istoric literar *Gh. Cardaș*, care deși cam didactic, schițează în câteva linii sintetice figurile în mare parte vitate ale trecutului nostru literar. E acesta o muncă prețioasă, și, — dacă luăm în considerare că Universul literar e mult cetit de elevii liceelor noastre — de mare folos. Manualele de istorie literară prea rezumative și prea reduse în proporții, nu pot da ațerția cuvenită scriitorilor cari au muncit la începuturile noastre literare, iar studiile amănunțite pe cari le avem pentru unii din ei, sunt prea largi și prea răpitoare de timp ca să poată fi urmărite în întregime de elevi. Paginile sintetice pe cari le publică domnul Cardaș săptămânal în Universul literar, pentru mulțimea școlrilor noastre sunt prețioase complectări ale manualului. Iată de ce articolele scurte cari cuprind într-o ochire sintetică viața și opera unor scriitori ca Asachi, Eliade Rădulescu, Gh. Șincai, P. Maior, V. Cârlova, C. Stămate, I. Creangă etc. etc., sunt binevenite și bineprețuite.

*

Expoziția de pictură Novák Irén. — Artele plastice la Cluj sunt mediocru cultivate. Sculptura e o noțiune livrescă, nu e o realitate. Arhitectura, în ultimii ani, n'a produs nimic cu șanse de a înfrunta veșnicia, decât casa în cochet stil românesc, din centru, comprimată între două edificii banale. Restul, edi-

ficiile foștilor magnați unguri excelează printr'o mișcătoare lipsă de gust. Abia a treia formă de artă plastică: pictura împinge, printre bolovanii nesimțirii, firave floricele, dornice de lumină. Dar și pe acest tărâm, tentativele se sbuciumă neputincioase. Cele mai multe expoziții de pictură — cu excepții impozante — stau sub nivel. Pare că există un numitor comun pentru expozații ardeleni: îngăimeala. Cu alt prilej am găsit o notă genera'ă: școala dela Baia-Mare, care se afirmă la cei mai mulți elevi ca o nepricepere a desemnului, o confuzie de co'ori, o sărăcie în idealuri artistice, foarte compatibile cu tinerele talente, cu o școală în stadiul progresului. Departe de a crea ceva original, în cea mai mare parte mulțimea zugravilor de acest soi pervertesc gustul filisteanului care din întâmplare se rătăcește prin salele de expoziții

Din această categorie face parte și ultima „pictoare-artistă” (ădecă: *festőművész*), *Novák Irén*. Din cele peste cincizeci de tablouri definitive, de schițe cu creionul, în cărbune, abia vreocâteva sunt vizate cu marca artei. Așa No. 12: „Portret de bărbat” frapează prin spiritualismul cu care a îmbibat figura unui poet sau muzicant, hoinar nocturn pe străzile cutărui oraș mare apusean. Nedefinitul vagul, care respiră din uscațivă și palida față, apare ca un succes înconștient al penelului miuțat numai în amestecurile de pe paletă nu în colorile pure. Acelaș procedeu utilizat pentru eterizarea atmosferei, distinge și No. 39: „Dna Aurel Ciortea” Celelalte, — interesante ciorne, vrednice de a decora interiorul unui pictor, nu a fi expuse criticii: niște schițe de nuduri femeiești și bărbătești, parcă anume alese dintre cele mai diforme specime umane, din cari nu se desprinde un ideal. Fi-rește, — e știut, — există și acest ideal: amoralitatea. Dar perenitatea pare-ni-se, a fost exogunată numai de valorile plastice cari concretizau și un ideal așezat de artist *deasupra* vieții.

*

Di Leca Morariu s'a supărat... În No. 7 al revistei noastre salutăm cu bucurie apariția în câmpul literaturii române de astăzi, — cam

Cetitorii noștri sunt rugați a-și reînoui fără amânare abonamentele și a-și plăti restanțele de pe anul trecut.

însetată după apa proaspătă a isvorului popular — a *Făt Frumosului* dlui Leca Morariu. Aveam însă o rezervă, pe care cele trei numere apărute până acum ne-a întărit-o: didacticismul și arb'trara selecționare a literaturii actuale. Dl Leca Morariu s'a supărat. Și supărându-se dă, dă, fără ca să-și privească argumentele cu care ne plesnește. Găsește anume dl Leca Morariu că „actualitatea cu care ne lăudăm noi ar fi un basm (ca să nu-i zicem minciună), căci chiar pe pagina pe care îl acuzam pe dsa am fi pus, cu valoare de „actualitate“..., anunțul de căsătorie al unui căpitan... Vă rog să apreciați seriozitatea argumentului găsit cu atâta ușurință de supăratul director al *Făt-Frumosului*.

Nu prea e în obiceiul nostru să facem astfel de ieșiri. Dar am regretat că simpaticul profesor dela Cernăuți, a cărui interesantă și foarte prețioasă comunicare dela congresul filologilor dela Cluj, o lăudăm în alt parte a revistei, ne atacă cu atâta lipsă de seriozitate. Roscolind însă puțin supărarea dsale noi îi găsim o cauză mai adâncă: dl Leca Morariu nu ne-o poate lertă, cum n'o iartă multora, că simpatiile noastre literare — pe cari de altfel le dovedim cu argumente — au trecut peste Vlahuță, îmbrățișând și frumusețile tinere ale literaturii noastre, ca Blaga, de pildă. Scriitorul și omul de știință pe care l'am cunoscut aici și a cărui muncă o apreciem, se bate astfel în cap cu principiile lui literare și lingvistice. După ce anunță sentențios că gramatica trebuie să fie pururea atentă la literatura care *crește și se îmbogățește* sub ochii ei, se închide în turn de fildeș în fața operelor literare care deschid isvoare noi de simțire, isvoare cu adânci răsunete chiar în folclorul pe care dsa îl roscolește cu atâta hârnicle.

„Toate lămuririle...” — Ne închipuim că în marea lor majoritate sunt răuțai abil plasate învinuirile ce se aduceau revistelor literare românești că sunt dom nate de un spirit de intoleranță multiplă. Unele erau acuzate spre pildă că nu poate să străbată în coloanele lor un poet care a făcut odată în viața lui versuri fără rimă, sau invers; altele erau țintuite la stâlpul oprobiului pentru că nu pot avea niciodată un cuvânt bun despre o carte care nu e semănătoristă, ori poporanistă, ori umanitaristă, după

caracterul revistei. Altele, se spune că pentru a-ți publica ceva, îți cer certificat că ești român sadea dimpreună cu bunicul și bunica, iar altele nu-ți publică nimic dacă nu dovedești că n'ai cu nația românească nici-o legătură (excepție se face cu românii din cenaclu). Așa că bietul „scriitor român” începător care n'are prieteni în cenacle și care nu se încumetă să producă toate dovezile autentice despre starea lui civilă și nu-și prezintă cazierul literar conținând simpatiile și antipatiile ce le are printre scriitori își poate da sufletul liniștit în mâinile Domnului: nu l-s'a dat ocazia să „păcătuiască” în literatura română.

O notiță însă într'o revistă ieșană ne desmetește puțin din închipuirea ce ne-o făcusem asupra idealei stări de lucruri din lumea literelor românești. Revista aceasta cere dlui T. M. din Craiova să-și comunice numele și *toate lămuririle necesare pentru publicarea versurilor trimise*.

Toate lămuririle necesare! Așa dar tinere scriitor, chiar dacă versurile trimise redacției sunt bune, nu te încrede, și nu da ca sigur că ele vor intra în coloanele revistei că reia le-ai trimis. Se prea poate că le va înghiți coșul. Căci „toate lămuririle” nu știi dacă vor satisface pe domnul redactor în aceiași măsură în care l-au mulțumit versurile. Se prea poate că tu tinere scriitor ești greco-catolic iar redactorul, ortodox sau neolog Ori tu ești ortodox, iar redactorul e de rit-spaniol. ori simplaminte tu ești creștin iar redactorul ateu.

Se poate însă întâmpla și alt fel. Anume tu să dai amănuntul că ești admirator între alții, al lui Blaga, iar redactorul să se prostearnă în fața operei lui Victor Eftimiu. Sau invers. Amănunțele nu interesează decât pe redactorii revistelor.

Concluzia: tinere scriitor, când începi să-ți pui simțirea pe hârtie să ai întocmit un tablou amănunțit cu „toate lămuririle necesare” pe care să-l supui examinării dlui redactor al revistei la care vei trimite tu cercările tale, cu cel puțin două luni înaintea manuscrisului. Căci să nu crezi că ai de-a face cu un simplu cazier judiciar. Cazierul literar e mult mai sever. „Lămuririle” tale vor fi controlate strict din punctul de vedere al veracității lor, și numai astfel vei putea intra — în caz că lămuririle corespund — în becurele literaturii române. Dar în acest caz cât vei trăi, vei fi cel pu-

țin geniu pentru cei cu „lămuririle” asemănătoare cu ale tale.

Și să mai zică cineva că nu este aceasta o ideală stare de lucruri!

NOTE

Legea trupului se cheamă noul roman al distinsului prozator ardelean, colaboratorul nostru dl *Ion Agârbiceanu*, care deși în vâltoarea preocupărilor politice, s'rie cu aceeași putere, cu acelaș talent și cu aceeași bogăție, nuvele, schițe, romane etc. cași mai înainte. Revistele literare îndeosebi „Adevărul literar”, „Cele trei Crișuri” și „Cosinzeana” noastră, aduc mereu numele dlui Agârbiceanu semnat sub pagini de viguroase acțiuni sufletești și de frumoasă poezie a naturii, iar casele de editură în fiecare an răspândesc pe piața cărții volume noi de nuvele și romane ale aceluiaș scriitor. De-o fecunditate mare fără a pierde prin aceasta din calitate, cum e obiceiul în general, dl Agârbiceanu e între puținii noștri scriitori de frunte, respectat în toate cercurile literare. Asupra noului volum, romanul „Legea trupului” vom reveni mai pe larg într'o cronică viitoare.

„Autologis poezilor tineri”. De mult sau poate nici odată literatura română n'a avut — îndeosebi în poezie — atâtea talente tinere, tot-atâtea nădejdi de viitor, ca acuma. Reviste noi și noroade fragede ale avântului și tineretului neastâmpăr, lăuntric, apar mereu aproape în fiecare lună altele.

Nume noi de scriitori tineri se semnaleză iar cenaclurile și revistele literare îmbrățișază tot mai mult, generația tină, Acum se anunță, că frumoasa și răspândita bibliotecă „Sămănătorul” din Arad va publica o antologie succintă a poezilor tineri, care va fi întocmită de doi dintre ei, anume *Zaharia Stancu* și *Radu Boureanu*. Prin aceasta, bibliotecă dela Arad face un gest înțelegător iar tinerii scriitori o lucrare utilă.

SCRISORI DELA REDACȚIE

Vucu Ananie. Am primit banii.
Romulus Fabian preot. Am primit banii.

Ivan Grațiana. Am primit banii. Mai aveți de plată încă 60 de lei pe anul acesta.

Direcțiunea băilor Herculane. Adresați-vă dlui prof. Sextil Pușcariu, la Universitatea din Cluj.

CETIȚI

DOUĂ IUBIRI

POEZIE LIRICE
DE
RADU MĂRGEAN

DE VÂNZARE

la Administrația revistei „Cosinzeana“

PREȚUL 10 L E I

Abonați pentru săteni

foaia populară ilustrată

„LUMEA ȘI ȚARA“

Adresa: Cluj, P. Coza Vodă 16

Numeri de probă gratuit

Cadoul cel mai frumos pe care-l
puteți face unui prieten,
rude sau cunoscut, este
o colecție din re-
vista bilu-
nară

„COSINZEANA“

cu
sute de
ilustrații,
poezii, nuvele,
schife romane, articole
dări de seamă și flori de o zi

Colecția din anul 1922 costă
120, cea din 1923, 150 Lei,
iar cea din 1924 — 200 Lei.

Adresa destinatarului

O C U L T I S M

Reușești în viață numai prin
voință. Ca să-ți poți forma voința
trebuie să te cunoști.

Venim în ajutorul Dumniavoa-
stră, descriindu-vă perfect tem-
peramentul și facultățile naturale
psihice.

Trimiteți la redacție: o foto-
grafie și suma de Lei 60, arătând
care vă este culoarea ochilor
(negru, căprui, verde, albastru),
statura (înalt, subțire, scurt, gras),
etatea, sexul, ocupația și scrisoarea
D-stră scrisă necaligrafic (natu-
rală).

Puteți formula și câteva între-
bări asupra talentelor înăscute,
cari vă interesează.

FOTOGRAFIA SE ÎNAPOIAZĂ

IMPRIMATE DE ORICE NATURĂ
FURNIZEAZĂ
PROMPT
ȘIEFTIN

T

IPOGRAFIA

DR. S. BORNEMISA

CLUJ
PIAȚA CUZA
VODĂ No. 16

COMENZI

VENITE PRIN POSTĂ SE EXECUTĂ CU PRECADERE !!!